

УДК 398:316.722](=161.2):355.01(470+571:477)
DOI: <https://doi.org/10.17721/1728-2659.2023.34.10>

Олена Івановська, д-р філол. наук, проф.
ORCID: 0000-0001-7102-8850
e-mail: honch@ukr.net

Київський національний університет імені Тараса Шевченка, Київ, Україна

ФОЛЬКЛОРНИЙ РЕСУРС НАЦІОНАЛЬНОЇ КУЛЬТУРИ ЯК ІДЕОЛОГІЧНА ПЛАТФОРМА ПРЯМОСТОЯННЯ УКРАЇНЦІВ У ВІЙНІ

Присвячено вивченню сучасного стану фольклорного текстотворення та фольклоризму авторського тексту в умовах активної фази російсько-української війни. Ураховуючи попередні теоретичні напрацювання з проблематики, авторка статті долучає до мілітарного культурологічного дискурсу маловідомі дані, які можуть стати методологічним інструментом виявлення закономірностей фольклорної смислогенерації та творчої рецепції фольклорного елемента авторською суб'єктивністю задля встановлення конвенційних зв'язків між автором та аудиторією, для консолідації довкола національних концептів усіх учасників культурної комунікації. Об'єктом аналітики статті стали матеріали, отримані з соціальних Інтернет-мереж і платформи YouTube, тексти усних історій, які мають перспективи фольклоризуватися в межах певної фольклорної групи, та авторські художні тексти, джерелом яких стали фольклорні алюзії та ремінісценсії. Дослідниця зосереджується на предметі взаємодії авторської та колективної суб'єктивності, зауважує рівні стилізації авторської інтерпретації й можливих жанрові переходи, спричинені зміною функції варіанту, а також висновковує про втрату обрядової функції на користь психотерапевтичній і соціальній. Авторка статті екстраполює дані мотивовано-мотивного показника фольклорного репертуару світових воєн ХХ ст. (О. Кузьменко) на мотивемний ряд у його мотивній та аломотивній текстовій реалізації новотворів і виявляє збіги, що вказує на перспективу їхньої фольклоризації хоча б на рівні сімейних меморатів. Варіативність залишається визначальним маркером фольклоризації авторського твору: лише періодичний моніторинг цього контенту через поєднувальну фіксацію дозволить зробити остаточні висновки. У студії розглянуто можливості Інтернет-платформ не лише як "лабораторій" фольклорного текстотворення, а й як найшвидшого способу опосередкованої трансмісії і класичних фольклорних форм, і традиційних ідей – "будівельного матеріалу" новотворів.

Ключові слова: суб'єктивність, авторська суб'єктивність, фольклорний текст, фольклоризм, фольклоризація, стилізація, жанр, функція, традиція, варіант, актант культурної комунікації, комунікативна подія.

Вступ. Стан національної культури в період воєнного часу є драматичним і непердбачуваним. І якщо матеріальний її складник, попри руйнацію, піддається (за сучасних технологій) реставрації чи навіть реплікації, то цього ми зараз не можемо сказати про нематеріальну культурну спадщину (фольклор). Українцям в окупації нав'язується "культурна традиція" російського світу, насильницька депортація співгромадян на територію РФ, викрадення дітей – це штучне відлучення цілого покоління від автохтонної культури. Так Росія здійснює політику геноциду української нації, а проголошена Путіним денацифікація українців – то політика фактичної денационалізації українців. Упокорення українства, нівеляція національних культурних надбань або ж їхнє привласнення, заборона важливих для нас базових ідей, зафіксованих у текстах традиційної культури (наприклад, календарно-обрядового фольклору, фольклору спротиву, духовних пісень), фальшування історії, продукування культурних симулякрів і роспропаганда – це ті гуманітарні виклики, які необхідно подолати. Актуалізація фольклору у його класичних формах, постання новітніх варіантів давніх творів, апеляція авторської суб'єктивності до випробуваних історією традиційних форм, а головне, до вічних ідей – це ймовірний шлях оживлення національної культури, ці процеси маркують наш час і потребують аналітики на предмет їхньої ресурсної можливості протидіяти ворожій ідеологічній експансії.

Методологія дослідження. Мета пропонованої статті – простежити сучасний стан фольклорної творчості; з'ясувати актуальні способи реалізації фольклорного текстотворення, шляхи трансмісії фольклорного зразка; окреслити наукові перспективи аналітики зафіксованого мілітарного контенту; дослідити види фольклоризму авторського популярного твору. Отож, названі проблемні напрями є предметом студії. Об'єктом дослідження стали матеріали, отримані з соціальних Інтернет-мереж і платформи YouTube, тексти усних історій, які мають перспективи фольклоризуватися в межах певної фольклорної групи, та авторські художні тексти, джерелом яких стали фольклорні алюзії та ремінісценсії.

Проблематику, порушену в статті, почати розглядати вітчизняні гуманітарії (С. Грица, О. Астаф'єв, В. Бойко, Я. Закальська, О. Кирилюк, Р. Кирчів, Ю. Ковалів, О. Кузьменко й ін.), авторська аналітика фольклорного контенту має опертям наукові концепції зарубіжних дослідників: Д. Бен-Амоса, С. Бейар, К. Богданова, Р. Кайуа, Б. Малиновського й ін.

Продуктивним для досягнення пошукової мети є компаративний метод, що дозволяє не лише зіставляти фольклористичні, філософські, етнологічні, культурологічні та інші характеристики фольклорних зразків, а й віднаходити в них точки збігу, контекстні та загально-теоретичні узагальнення, а також, безперечно, – структурно-семіотичний, оскільки авторка обстоє концепцію фольклору як динамічної художньої системи, конститутивними категоріями якої є: суб'єктивність етносу, соціуму, індивіда; семіотика змісту; трансмісія традиційного смислу; наративність тексту.

Результати дослідження. Функціональну основу фольклору досить чітко сформулював Дан Бен-Амос: "Фольклор – не сукупність об'єктів, а процес; щоб бути точним – комунікативний процес" [6, с. 24]. Як комунікативний процес він конкретно виражається в жанрах, проте жанри включають і тип виконання, і словник, і участь аудиторії та виступають концептуальними категоріями комунікації. Аналіз фольклорного матеріалу Д. Бен-Амос супроводжує характеристиками так званої дескриптивної фольклористики, яка спирається на досягнення структурно-семіотичного підходу. Серед її цілей – пояснення спільного та відмінного у фольклорі як саморегульованих правил "із покликаннями на соціальну структуру, культурну космологію, символіку і загальні норми вербальної поведінки" [5, с. 37]. Приймаючи трактування фольклору як реального суспільного процесу, Д. Бен-Амос досліджував його крізь призму реального соціального життя за допомогою категорії ситуативного контексту (правил виконання, повідомлення). Отже, ступінь розуміння фольклорного тексту визначається саме інформативними можливостями ситуативного контексту, а його функція – перетворення реального матеріалу на

© Івановська Олена, 2023

форми вербальної творчості. Це збігається з нашим підходом у точці визнання можливості такого діяльнісного перетворення, яке реалізується як суб'єктність. Цілоком продуктивно вивчати сучасні фольклорні новотвори як результат освоєння мінливого соціально-політичного контексту, швидкоплинної комунікативної події, тобто короткотермінового "артистичного спілкування малої групи" [6, с. 13], а варіанти ретраслювання тексту – наступної комунікативної події: "Оповідач, його історія та аудиторія всі пов'язані як компоненти одного континуума – комунікативної події" [6, с. 10]. І хоча з моменту введення в науковий обіг цієї терміносполуки (70-х рр. ХХ ст.) вона дещо втратила в популярності, зараз ми схильні її актуалізувати, оскільки маємо неспростовні докази її доцільності. Водночас, американський фольклорист заперечував важливість категорії "традиція" чи "традиційна ідея" як "локомотива" фольклорної смислогенерації. Вочевидь, така наукова позиція зумовлена специфікою поліетнічності американського етносу. Однак, для українського культурного простору – традиція – сутнісна риса національного фольклору, маркер фольклорного продукту й досі, особливої україноцентричної ваги вона набуває в часи великих потрясінь, якими, безсумнівно, є воєнне сьогодення.

У функціональній парадигмі досліджень фольклорного тексту він розглядається нами не лише як одиниця фольклору, а як засіб відображення різних видів реальності, оскільки побудований за допомогою елементів, згідно із правилами комунікативного спілкування. Усі тексти ми не піддавали літературному редагуванню, подекуди зустрічається просторіччя та обсценна лексика як природна негативна конотація респондента чи то на подію (війна), чи на загарбників і їхнього головнокомандувача. Текстовий простір мілітарної тематики є різножанровим, демонструє і традиційні форми (приміром, анекдот, бувальщина, коліскова), і новітні способи формалізації (наприклад, мем як креалізований текст, способом трансмісії якого є Інтернет) задля виконання традиційних функцій. Прикладом же поєднання такої текстогенерації може бути віршований зразок "Повітряна тривога, іди до Таганрога!", що має декілька варіантів своєї реалізації. За функцією добре відомий зразок – це психотерапевтичний спосіб применшити небезпеку, перевести напругу на рівень протистояння контрагентів, антропоморфізація уявного опонента (Повітряної тривоги) – художній чин опанувати, а то й взяти гору над опонентом. У класичному фольклорному репертуарі таким відповідником були антропоморфні образи хвороби чи природних стихій. Відсилання уявного ворога за межу свого тіла, дому, життєвого простору – традиційна мотивація широковживана в текстах народної магії. Переадресування уявного ворога на "сухі ліси", де "люди не ходять", де "півні не співають" в структурі Інтернет-зразка мають відповідником міфологічного інобуття – міста РФ (Таганрог, Пітер...) з епіцентром концентрації небезпеки – "бункер", а його мешканець – "кремлівський п**ар" – відповідно, він і є об'єктом "магічної практики". Отож, за структурою, за наявністю головних сюжетних компонентів аналізований зразок має всі підстави на номінацію жанром "замовляння". Однак, ми доволі умовно можемо цей текст так назвати, оскільки навряд чи кожен актант фольклорної події, хто поширював чи прирощував до наявного тексту індивідуальні смисли, надавав тексту магічного сенсу. Очевидно, що сакралізація, утаємничення вербальної формули, застосування магічних предметів як регламентарів народного замовляння в нашому прикладі відсутні, тому-то аналізований зразок є продуктом постфольклору, хоча функцію психологічної адаптації він

виконує. Показово, що у варіативному мережевому оприявленні він містить і ознаки жанру "листа щастя" ("хто не відправить цей текст десятьом своїм друзям, той не матиме щастя"), й обрядової лірики (колядки), отож демонструє ще одну специфічну рису динамічної фольклорної системи – контамінацію. Вона, зокрема, спостерігається в тексті на рівні формальної та змістової синергії замовляння, колядки та наказової формули авторського тексту пісні Людмили Горової, яка вже фольклоризувалася "Буде тобі, враже, як Залужний скаже!" [14]. Саме ця прикінцева "фраза-замок" у варіанті, презентованому бійцем ЗСУ в YouTube, зміщує смислові акценти магічного характеру в соціальну площину: доля українців залежить від міці й мудрості війська та його очільника:

Але ми зробимо все,
Щоб повітряна тривога
Перейшла до Таганрога,
До Москви і Курська,
До Смоленська і Тамбова,
До Ульяновська і Пскова,
І в Курган, і в Магадан,
І в далекий Тегеран... [14]

Ми бачимо, як шляхом градації розширюються межі умовного інобуття – потенційного об'єкта наступальної активності Збройних сил України. Така прогностика є особливою магічного текстотворення. Цей варіант має пісенну форму, його зачин корелює із традиційною колядкою:

Я колядник, хоч куди!
Маю гарні чобітки,
Маю добрий шарфичок,
Ще й тепленький козушок... [14]

Тобто, ми спостерігаємо стилізацію, де на рівні інклюзії – розширена замовляльна частина.

Іншим видом оживлення традиції є прирощування до класичних форм новітніх соціальних смислів. Наприклад, виконавиці народного співу Катя Карпа та Таня Осінь, учасниці платформи неформальної освіти у галузі традиційної музики "Рись", зберігаючи мелодику та інтонавання традиційного зразка, творчо підійшли до тексту і таким чином модифікували жанр протоваріанту. Так, русальна пісня, що традиційно виконувалася влітку, наприкінці Трійці (Троїці, Зелених свят, Русалій) і мала первинною функцією замикання сакрального часу і прощання з духами предків – за увяненнями українців духи померлих мають здатність в особливі періоди святочного календаря переміщуватися у соціальний світ, однак у профанний період становлять загрозу – у їхньому виконанні набула антивоєнних сенсів, тобто її можна розглядати як приклад фольклору спротиву.

Проведу я воріженьків до кордону,
Сама повернуся, молодая, аж додому
Проведу я воріженьків у чорен бор
Сама повернуся, молодая, аж до батька в двор.
Проведу я воріженьків аж до ямки
Сама повернуся, молодая, аж до мамки.
Джевелінам-Байрактарам ми годили,
Ой щоб до нас воріженьки не ходили [12]

Як бачимо, і димінутив "воріженьки" як художній спосіб мінімізувати потенційну загрозу антогоніста, і мотив провідів за межу (за кордон, часто знаходимо в сучасних новотворах – "за поребрик") є традиційними, а мортальна прогностика модифікованого зразка підсилена хтонічним локусом "до ямки". Отже, і у функціональному сенсі аналізований зразок цілеспрямований радше на досягнення психотерапевтичної та оберегової функції, де роль смислових вузлів виконують локуси "дім", "батька двор", а також образ "мамки" – гаранта життя та миру, а не календарно-обрядової пісні як супроводу ритуальної дії. Отож, свідоме ігнорування фольклористками часових

параметрів традиційного виконання русальної пісні (прем'єра – весна 2022 р.), які добре обізнані зі святочною українською традицією, доводить умисне смислове та функціональне зміщення нововарианту із формату календарної лірики в соціальну площину.

Подібну тенденцію ми спостерігаємо й на іншому прикладі їхньої творчості. Зокрема, декількома поетичними прийомами виконавиці й авторки версії народного жорстокого романсу "Вже надійли тієї цвєточкы" змінюють функцію твору, що спричинює зміну його жанру. У їхній інтерпретації протоварианту, де основна сюжетна колізія розгорталася довкола зрадженої ліричної героїні ("Піду в аптеку та й куплю яду, // Аптекаря яду не дає..."), набуває ознак лірики спротиву, а лірична ж героїня нововарианту еволюціонує: пасивна жертва → активна захисниця свого життєвого простору ("Як надійли прокляті орки // то їх пали, то убивай..."). Цікаво, що візуальний субтекст, який надає цілісності сприйняття твору, зберігає натяк на смислово домінуючу першоджерела та рефлексує в параметрах жорстокого романсу: міміка відсторонення, пересипання попелу, землеробський реманент як потенційне знаряддя самозахисту, паління цигарки – з одного боку як маркер жінки-емансипе, з іншого – символ магичної сили. Однак кожен адресат цього зразка зауважить, що така драматургія є позірною, навіть бурлесковою, оскільки елементи чорного гумору прочитуються і у відеотексті, й у вербальній частині твору: "У полі табір воєннопленних, // За табором завод стоїть, // Там переробка російських танків, // А збоку там вогонь горить" [13]. Авторки номінують свою інтерпретацію пісні "нова традиційна пісня". Ми приймаємо таку рубрикацію, оскільки жанрова парадигма фольклору не є статичною, а подібні зразки мають пройти випробування часом для їхньої остаточної жанрової ідентифікації.

Зауважимо, що такі творчі процеси не є поодинокими. Чимало виконавців народної пісні "перелицьовують" давні тексти на сучасний лад. Зокрема, відомий співак Олексій Заєць має чималий репертуар переробок, наприклад "Деся цигани під Херсоном" [10], "Розкажи ти, вражає росія..." [11] та ін. Чи матимуть такі тексти запит фольклорної аудиторії в повоєнний час – невідомо, чи мають шанс авторські переробки фольклоризуватися – покаже час. Проте нині кожен креативний українець по-своєму чинить супротив російській експансії, опираючись на багатотисячолітній культурний досвід попередніх поколінь.

Показово, що війна викликала до життя багато авторських музичних творів, джерелом натхнення яких стала традиційна культура. Фольклоризм сучасної авторської пісні вже опинявся в орбіті наукових студіювань фольклористів, наприклад, у своїй дисертації Оксана Кирилюк доречно робить висновки: "Фольклоризм художнього авторського тексту не завжди передбачає свідоме, цілеспрямоване орієнтування письменника на фольклор (екстравертний тип). Візіонерському ж типові творчого засвоєння фольклорного субстрату властива органічна здатність суб'єкта творчості вводити фольклорний матеріал як питомо 'свій'" [2, с. 12]. На наше переконання, власне інтroversивний спосіб апеляції автора до фольклорного надбання сприяє більшій популярності його творчого продукту. Як ми зауважили вище, таким прикладом може бути пісня виконавиці та авторки музики Енджі Крейди "Враже" на слова Людмили Горової. У творі превалює заклінальна семантика, вочевидь, що функціонально твір теж зорієнтовано на народну традицію прокляття (прокльону), структура жанру якого має відкрити форму, на відміну від замовляння, яке традиційно увінчується "замком". Авторський текст не можна,

звичайно, втискувати у прокрустове ложе фольклорного жанру, хоча ознаки ретардації ми маємо: "Матір твою, враже, без дітей залишу // Батька твого, враже, смертю заспокою // Жінку твою, враже, висушу ганьбою...", а фіналізує текст формула "Слово моє кріпке, слово моє липке – буде тобі, враже так, як мати → дружина → дівчина → дитина → відьма скаже" [9]. Імовірно авторка інтуїтивно відчувала наближеність двох типів народної магичної практики до молитви. Оскільки традиційні й замовляння, і прокляття мають своїм адресатом не співрозмовника чи, як у нашому випадку, узагальнений образ ворога-окупанта, а вищу справедливість, дух предків, верхніх чи нижніх богів, то авторка надає тексту енергетичної синергії за рахунок поєднання ознак обох жанрів. Цей умовний адресат лише незримо присутній в комунікації, але на нього покладає надії щодо впливу на об'єкта (ворога) свого емоційного послання.

Останніх півтора року тримається вгорі музичних чартів "Трек про війну, написаний до війни" [7] авторства Alyona Alyona та Jerry Neil. Ось як згадує Jerry Neil джерело свого натхнення: "Туга за домом, біль за втраченими життями та думки про рідних так чи інакше об'єднують усіх українців прямо зараз. І це те, завдяки чому ми залишаємося людьми посеред жаху, який відбувається у прямому ефірі" [7]. Топос дому в національній традиції корелює з концептами рід (родина – родова пам'ять), віра (регулярні ритуальні практики), господар (покровитель місця – дух предків). Тому для української слухачької аудиторії так щемливо відпункно фольклоризм пісні, фактично, він виконує роль сигналу еднання задля збереження Дому: через актуалізацію віри перемоги добра над злом, світла над темрявою (знак "Великдень"), через уведення в авторський текст фольклорного мотиву "читала баба казки" тощо.

Будь ласка, відпустіть на Пасху
До сім'ї
Де мене знають без маски
На зорі
Де читала баба казки
Де в ціні любов, а не заслуги і поразки [8].

Подібною настроєвістю пройнятий хіп-хоп "Додому" [15] у виконанні гурту Калуш, авторства Володимира Самолюка та Олега Псюка. Станом на січень 2023 р. відео цього твору мало більше 55 млн переглядів на YouTube. Такого успіху твір досягнув, зокрема й завдяки фольклорним ремісценціям та алюзіям, як от: "рідна хата пахне пирогами з вишнями із печі", "баба з дідом в хаті крутили калачі", "з закритими очима знайду де мій двір" та ін.

Саме в моменти великих потрясінь людина, потенційний суб'єкт творчої діяльності, видобуває, на нашу думку, із глибин своєї пам'яті, персонального досвіду й досвіду своїх предків певні ідеологічні константи чи сталі форми, що є своєрідною матрицею її ідентичності, вони стають тим рятівним колом, який тримає кожного в категоріальній обіжниці "свій / чужий".

З цього приводу С. Бейард висловився: "Існують у будь-якому суспільстві, складаючи загальний його набуток, так звані традиційні ідеї: ...вони потужно впливають на суспільство, виявляючи свою ефективність у вигляді різноманітних соціальних проявів, які здатні до адаптації за найрізноманітніших обставин" [4, с. 9]. Матеріалом фольклористики, на відміну від інших гуманітарних царин, саме традиційні ідеї є предметом вивчення, саме такі ідеї отримують вираження в певних результатах (продуктах матеріальної та нематеріальної культури). Серед таких ідей: поняття про походження, природу буття й небуття, поняття про природне та надприродне, про цінності й систему зв'язків між

елементами аксіологічної шкали, поняття про моральне й аморальне, про красу й потворність тощо.

Особливої уваги заслуговують усні історії про персональне сприйняття війни. Чи ж можемо ми розглядати такий фактаж у межах фольклористики – науки про народну творчість? Таким запитанням ми задалися в ході роботи зі студентською аудиторією в межах навчальної дисципліни "Фіксація та едіція фольклорного продукту". Досвід польової роботи для студентів-фольклористів третього року навчання – справа звична, бо ж навчальна фольклорна практика за плечима, до того ж залюблені у свій фах молоді люди працюють із респондентами з власної ініціативи, щоб накопичити фактологічний матеріал для наукової роботи, чи ж для розширення індивідуального виконавського репертуару тощо. Незвичною є тематика запису оповідань-меморатів – початок повномасштабної російсько-української війни та персональні переживання людини цього унікального травматичного досвіду.

Зібраний фактаж мав своїм результатом публікування збірки "Голосами війни" [1]. По суті, контент є прикладом першої спроби фіксації інформації й потребує подальших спостережень для потвердження фольклоризації текстів (хоча б у межах локальної фольклорної аудиторії, наприклад, сім'ї), оскільки лише з'ява варіантів дасть остаточне право визначити його фольклорну природу. Щоправда, засадничим для фольклорного текстотворення є генерування традиційних смислів, оскільки фольклор, на думку К. Богданова, не може мислитися інакше, як набір текстів, об'єднаних спільним змістом. Кожен респондент відчув свою причетність до великої історії й до великої трагедії народу, оскільки видобуває зі своєї персональної пам'яті оповіді своїх родичів про життя і смерть, про війну і перемогу, про страждання і радість його подолання; такі родинні оповідання-меморати – немов пазли загальнолюдської панорами світового горя, про яке раніше читали, дивилися кінофільми, чули від старших людей, дізнавалися зі ЗМІ, а тепер відчули особисто. Тому, на наше велике переконання, накопичення такого текстового фактажу є першим кроком до осмислення великого корпусу новотворів на мілітарну тематику, який смислово корелює з випробуваними часом зразками воєнного фольклору Першої та Другої світових воєн. Дослідниця цієї проблематики Оксана Кузьменко ввела в науковий обіг мотивовано-мотивний показчик, де виокремлено чотири групи концептів, які є стрижневими для воєнного гіпернарративу: "1) універсально-екзистенційні (*війна, молитва, смерть*); 2) персональні (*ворог, мати*); 3) емотивні (*туга, сум, радість, страх*); 4) просторові (*дім, неволя, могила, Україна*)" [3, с. 588]. Екстраполюючи дані показки на усні історії, зібрані студентами, можемо переконатися в достовірності, по-перше, наукових висновків ученої, а відтак – по-друге, сучасні наративи мають усі підстави з часом фольклоризуватися. Важливим компонентом підготовленої студентами збірки є наявність аудіовідповідника графічного тексту, на який читач виходить через QR-код. Для фольклориста це важливий нюанс, оскільки й інтонація, і паузи (декодування метафори мовчання дозволяє глибше зондувати сенси мовленого), і гучність голосу, і сміх / плач – усі позатекстові одиниці вказують досліднику, зокрема, і на функцію певного зразка. Отож, можемо констатувати, що домінуючою функцією всіх історій є психотерапевтична: вимовлені страхи чи журба полегшують психологічну напругу мовця; згадка смішного епізоду, дотепний ліричний відступ від основної сюжетної лінії – спосіб мінімізувати душевну травму. Що ж до уже згаданих і наявних мотивів, у студентських

записах превалюють і їхні аломотивні відповідники: "24 лютого", "повітряна тривога", "виїзд з Києва", "бабусяна / дідова хата", "мудра мама", "домашній улюбленець".

Висновки. Фольклорна сфера є відносно самостійною системою національної культури, водночас, вона є елементом інших систем. Системність є найважливішою характеристикою фольклору, а її складники утворюють комплексну когерентну структуру, рівні якої визначаються взаємодією всіх елементів, де кожен рівень може представлятися у вигляді окремої системи. Водночас, попри свою нормативність, система фольклору у природних умовах існування є відкритою й такою, що розвивається; для неї властиві процеси дифузії, конверсії, трансформації. У складній поліелементній фольклорній системі узгоджуються в єдине ціле різні за природою і призначенням форми культурної діяльності саме через універсальність їхніх функцій. Український мілітарний дискурс, оприявлений роками російсько-української війни, є показовим в аспекті виявлення закономірностей фольклорного текстотворення та творчої рецепції фольклорного елемента авторською суб'єктністю задля актуалізації традиційних для української спільноти смислів, для встановлення конвенційних зв'язків між автором та аудиторією, для консолідації довкола національних концептів усіх учасників культурної комунікації.

Тому фольклоризм авторського тексту, безперечно, є одним із способів актуалізації і в собі, і в аудиторії адресатів свого культурного продукту отих спільних ідеологем, на яких тримається національна спільнота. У часи російсько-української війни відбувся своєрідний креативний бум, де полем розгортання національної концептосфери стали і малярство, і драматургія, і пісенне виконавство.

Однак бій за нематеріальну культурну спадщину – не на місяці, не на роки, а на десятиліття, а, можливо, і століття. Він не може завершитися з підписанням накладом своєї капітуляції. Бо тут, насамперед, ідеться про людський фактор, про фольклорну аудиторію – середовище, де виникає, актуалізується, переходить від покоління до покоління фольклорний твір, де здійснюється фольклорна комунікація. Отож, міграційні процеси, приведені в дію воєнними діями, призводять до руйнації природних культурних ареалів; у прифронтових регіонах, де йдеться насамперед про фізичне виживання людини, на периферію змістилися виконання систематичних культурних практик, або ж вони набули спорадичного характеру. Дослідження цих складних теоретичних питань, а також фіксація текстів-новотворів, записи нарацій про Велику війну, про реалії окупації, про бойові звитяги українців, анекдотичні сюжети, у яких ми викриваємо нищити, рабську психологію та жадібність ворога, та інші зразки народної творчості, якими рясніють зокрема і соціальні мережі, – це першочергове завдання сьогодення. Збір, едіція та публікування фольклорних матеріалів, породжених війною, – це та щоденна праця фольклористів, етнологів, культурних антропологів, яка не чекає, яку треба робити негайно.

Список використаних джерел

1. Голосами війни: Збірка текстів, записаних студентами освітньої програми "фольклористика, українська мова і література та іноземна мова" за матеріалами навчального курсу "Фіксація та едіція фольклорного продукту" / відп. ред. Мицюк М. – Київ: ННІФ КНУ імені Тараса Шевченка, 2022.
2. Кирилюк О. С. Фольклоризм сучасної авторської пісні : автореф. дис. ... канд. філол. наук. 10.01.07 – фольклористика / О. С. Кирилюк. – Київський національний університет імені Тараса Шевченка. – Київ, 2013.
3. Кузьменко О. Драматичне буття людини в українському фольклорі: концептуальні форми вираження (період Першої та Другої світових воєн) : монографія / О. Кузьменко. – Львів: Інститут народознавства НАН України, 2018. – 728 с.

4. Bayard S.P. The Materials of Folklore // JAF. – 1953. – Vol. LXVI. – № 259. – 28 p.
5. Ben-Amos D. Context of Folklore: Implications and Prospects // *Frontiers of Folklore* / Ed. R. Bascom. – Boulder, 1977. – 575 p.
6. Ben-Amos D. Toward a Definition of Folklore in Context // JAF. 1971. – Vol. XXXIV, № 331. – P. 27–48

Використані дані соціальних мереж

7. Jerry Heil. Трек про війну. – Електронний ресурс. – Режим доступу: <https://gk-press.if.ua/bud-laska-vidpustit-na-pasku-alyona-alyona-ta-jerry-heil-prezentuvaly-pisnyu-pro-vijnu/>
8. Alyona Alyona, Jerry Heil. Рідні мої. – Електронний ресурс. – Режим доступу: <https://www.youtube.com/watch?v=eZsIMJsyKdw>
9. Горова Л., Енджі Крейда. Враже. – Електронний ресурс. – Режим доступу: <https://www.youtube.com/watch?v=gHVyKtAV6U>
10. Заєць О. Десь цигани під Херсоном. – Електронний ресурс. – Режим доступу: <https://www.youtube.com/watch?v=BZZCXvIveqU>
11. Заєць О. Розкажи ти, вражає росія. – Електронний ресурс. – Режим доступу: <https://www.youtube.com/watch?v=y6ZwEJZARhg>
12. Карпа Т., Осін К. Проведу я воріженьків! – Електронний ресурс. – Режим доступу: <https://www.youtube.com/watch?v=j-KBzSQwCD8>
13. Карпа Т., Осін К. Як надоїли прокляті орки. – Електронний ресурс. – Режим доступу: <https://www.youtube.com/watch?v=xZG8NKLSERM>
14. Повітряна тривога! Колядка. – Електронний ресурс. – Режим доступу: <https://www.youtube.com/watch?v=SQmXspO4cR0>
15. Самоліук В., Псюк О. Додому. – Електронний ресурс. – Режим доступу: <https://www.youtube.com/watch?v=8uHcagjGMwc>

References

1. *Voices of the War*. (2022). A collection of texts written by students of the educational program "Folklore Studies, Ukrainian Language and Literature and Foreign Language" based on the materials of the training course "Fixation and Edition of a Folklore Product" / ref. ed. M. K. Mytsyuk. NNIF Taras Shevchenko NUK.

Olena Ivanovska, Dr. Sci. (Philol.), Prof.

ORCID: 0000-0001-7102-8850

e-mail: honch@ukr.net

Taras Shevchenko National University of Kyiv, Kyiv, Ukraine

FOLKLORE RESOURCE OF NATIONAL CULTURE AS AN IDEOLOGICAL PLATFORM OF UKRAINIANS' STRAIGHT STANDING IN THE WAR

The article is devoted to the study of the current state of folklore text creation and author's text folklorism in the conditions of the russian-Ukrainian's war active phase. Considering the previous theoretical works on the issue, the author of the article adds obscure data to the military cultural discourse, which can become a methodological tool for identifying the patterns of folklore meaning generation and the creative reception of the folklore element by the author's subjection in order to establish conventional links between the author and the audience, for the consolidation of national concepts of all the participants of cultural communication. The object of analysis of the article are the materials obtained from social Internet networks and the YouTube platform, the texts of oral histories that have the potential to be folklorized within a definite folklore group, and the author's artistic texts, the source of which were folklore allusions and reminiscences. The researcher focuses on the subjects of the author's and collective subjectivity interaction, notes the levels of stylization of the author's interpretation and the possibilities of genre transitions caused by the change in the function of the variant, and also concludes about the loss of the ritual function in favour of the psychotherapeutic and social program. The author of the article extrapolates the data of the motif-motive index of the folklore repertoire of the 20th century world wars (O. Kuzmenko) to the motif series in its motivic and allomorphic textual realization of new works and reveals coincidences, which indicates the prospect of their folklorization at least at the level of family memorabilia. Variability remains a defining marker of folklorization of an author's work: only periodic monitoring of this content through repeated fixation will allow us to draw final conclusions. The studio presents the possibilities of the Internet platform not only as a "laboratory" of folklore text creation, but also as the highest method of mediated transmission of both classical folklore forms and traditional ideas – the "building material" of new formations.

Keywords: subjectivity, author's subjectivity, folklore text, folklorism, folklorization, stylization, genre, function, tradition, option, actant of cultural communication.

2. Kirilyuk, O. S. (2013). *Folklorism of modern author's song*. Abstract of the dissertation ... candidate degree of philological sciences. 10.01.07 – folkloristics. Taras Shevchenko National University of Kyiv. Kyiv.

3. Kuzmenko, O. (2018). *The dramatic human existence in Ukrainian folklore: conceptual forms of expression (the period of the First and Second World Wars)*: monograph. Lviv: Institute of Ethnology of the National Academy of Sciences of Ukraine.

4. Bayard, S. P. (1953). The Materials of Folklore. *JAF*, Vol. LXVI, No. 259.

5. Ben-Amos, D. (1977). Context of Folklore: Implications and Prospects. *Frontiers of Folklore* / Ed. R. Bascom. Boulder.

6. Ben-Amos, D. (1971). Toward a Definition of Folklore in Context. *JAF*. Vol. XXXIV, No. 331. P. 27–48.

Social media data used

7. Jerry Heil. *The track about the war...* – URL: <https://gk-press.if.ua/bud-laska-vidpustit-na-pasku-alyona-alyona-ta-jerry-heil-prezentuvaly-pisnyu-pro-vijnu/>

8. Alyona Alyona, Jerry Heil. *My relatives*. – URL: <https://www.youtube.com/watch?v=eZsIMJsyKdw>

9. Horova L., Kreida A. *Impressive*. – URL: <https://www.youtube.com/watch?v=gHVyKtAV6U>

10. Zayets O. *Gypsies somewhere near Kherson*. – URL: <https://www.youtube.com/watch?v=BZZCXvIveqU>

11. Zayets O. *Tell me, hostile russia...* – URL: <https://www.youtube.com/watch?v=y6ZwEJZARhg>

12. Karpa T., Osin K. *I will guide the madmen!* – URL: <https://www.youtube.com/watch?v=j-KBzSQwCD8>

13. Karpa T., Osin K. *How the cursed orcs were milked*. – URL: <https://www.youtube.com/watch?v=xZG8NKLSERM>

14. *Air alert! Carol*. – URL: <https://www.youtube.com/watch?v=SQmXspO4cR0>

15. Samoliuk V., Psyuk O. *Home*. – URL: <https://www.youtube.com/watch?v=8uHcagjGMwc>

Надійшла до редколегії 02.05.23